ЦРНОГОРАЦ

НЕДЉЕЉНИ ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

БРОЈ 14. На Цетињу у Суботу 8. Априла (20. Травња) 1872. ГОДИНА II.

„ЦРНОГОРАЦ„ излази један пут недјељом. Стаје: за ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ год. ф. 6; по г. 3; четврт г. ф. 1. 50. п. За СРБИЈУ год. ф. 7; по г. ф. 3. 50. п.; четврт ф. 1. 75. и За све друге земље год. ф. 8.; по г. ф. 4.; четврт г. ф. 2. За огласе плаћа се за ред 5 новчића. Дописи, предплата и све наручбине шиљу се уредништву на Цетиње преко г. Петра Рамадановића у Котору.

СРПСКО-ХРВАТСКА БОРБА У АУСТРО-УГАРСКОЈ.

Јавили смо, да је за Цвијети заказана српска народна конференција у В. Бечкереку и да је царскијем писмом опет сазван хрватски сабор. Оба су догађаја од особито велике важности.

Цвијети су сјутра и сјутра ће већ бити на окупу заступници слободнога народног духа, а за хрватски сабор, и ако до њега има још скодо два мјесеца, радило се већ изодавна и ради се још једнако, да буде прави заступник воље и израз потреба српско-хрватскога народа. Због тога се ми и не можемо с другом намјером повраћати на оба та догађаја, него једино за то да и овом приликом претпостављајући с поуздањем обојима добар успјех, проговоримо коју о значају њиховом и о големој важности сигурнијех послѣдица.

Српској народној бечкеречкој конференцији главни је задатак, да се договори о томе, хоће ли и од сада шиљати народ српски своје заступнике на угарски сабор или не? Па ако хоће, да се наоружа и спреми народ за изборе. Држимо да ће конференција ријешити, да српски народ и од сада буде заступљен на томе сабору. Истина, да је то туђински сабор, и да њеколицина српскијех заступника неће никада моћи успјети са својијем захтјевањима против већине њима непријатељске, као што ни до сада нијесу успјели. Јер кад би се гледало самона ту добит, коју би народ српски из тога сабора могао очекивати, ми би онда били противни српском саборисању на мађарском сабору као што смо се један пут изјаснили у овоме листу. И ми држимо, да ни међу опијема, који су за српско заступништво на угарском сабору нема ни једнога, који би од туда какву корист очекивао своме народу. Мађари су се потрудили да их о томе до данас потпуно увјере. Но посредне и то знамените користи има ипак онај народ наш од туда. Прва је, што ће Мађари, чујући у сабору своме постојани глас српске опозиције или боље народа свога, јер је то исто, увидити, да му они нијесу пити могу узети његову политичку народну свијест и ако су му мислили одузети значај народа тијем, што су га стрпали „само као угарске грађане“ у свој сабор уништивши му његову политичку скупштину. Само је сам народ у стању изгубити свој народни карактер, а нико а много су мање Мађари кадри одузети му га.“

Друга је корист што народ оном борбом, као при изборима, у општини и т. д. коју мора постојано водити у активној политици, јача, што му постаје свијест све буднија, а одлучна воља, да буде сам свој, све снажнија и напослѣдку неодољива. А ово нам се чини, да је много још важније него оно прво, јер ако Мађари и буду у власти недати народу српскоме у Угарској сва његова народна права, за цијело неће бити у стању истијем Србима угасити у срцу и души осјећање и увјерење, да су они само један дио укупнога Срства, које брзо корача своме јединству.

Треба дакле настојати, да сваки угарски Србин зна за праву сврху своје борбе, коју су до данас јунаци водили, у којој се по данас још сложнији и јунаčнији морају показати. Треба да знају за то, да им дух неби малаксао, кад виде своје велике напоре не награђене ни са најмањијем успјехом из мађарскога сабора. А то ће морати бити задатак организоване народне странке Срба у Угарској, која обухата сав народ, и ту организацију бечкеречка ће конференција такође створити.

Бечкеречка је конференција по свему томе знаменита и сваки Србин може се радовати њенијем одлукама као и могућијем послѣдицама истијех.

Са истијем осјећањем радости и задовољства у стању је данас Србин да погледа и своју браћу Хрвате на њиховом боришту. Стари непријатељи српско-хрватског народа у троједној краљевини као од вајкада тако су и сада истрошили и сва оружја своје силе против њега и не само да се нијесу помогли, него су још користили самоме народу. Народ је истина имао досад да претрпи, али — „без муке се сабља не сакова,“ казао је наш велики пјесник владика Петар. Данас је већ прекужно највећа искушења, одбио је најжешће навале, разбио је табор непријатељски и — рекли би — да се поуздано може очекивати нова и сјајнија још побједа при изборима за оглашени сабор. На њему ће се воља народна чути и она ће морати побједу одржати над милостињама мађарскијем, с којијема је српско-хрватски народ морао до сад живогарити и душу своју одржавати.

Кад промотримо ове до данас већ знамените успјехе борбе српско-хрватскога народа, морамо се запитати, како дођоше они до тога? Својом усталачношћу, заједничкијем прегнућем и слогом, — одговориће сваки. Јест, народ је српско-хрватски много страдао и трпио до данас, јер му је то лакше било, него ли братски се сложити и заједнички прегнути. А сада када је познао у чему му је једино снага његова, сваку му стопу прати побједа, а непријатељу улијева страх. Када би се тако у један братски табор прикупили данас уз Србе и Хрвате не само они Словени, који имају са Мађарима исти рачун да разрачунају, него и сви аустријски Словени, што би се најбоље могло постићи предложеним славенским конгресом, гоњења аустро-угарскијех Словена од бечко-ештанскијех влада брзо би припада прошлости.

ПЕТАР ВЕЛИКИ — ЦАР РУСКИ И СЛАВЕНИ.

На позив славенскога добротворнога одбора у Петрограду, држао је славни руски славенофил Погодин говор о одношајима међу Петром Великим и славенским народима. Због занимљивости говора, који је изнио на виђело много непознатијех до сад ствари, саопштићемо га у кратком изводу:

„Прије Петра Великога — рече Погодин — мало се што знало у Русији о осталим славенским народима, али и ови нијесу баш ни мало познавали Русију. Тек Петар Велики прионуо је први зближити разне огранке велике славенске обитељи.

Цар Петар кренув на први свој пут, пропутова у времену од Марта 1698. Пруску и Њемачку, Холандију, Енглезку и хабзбурске земље. Младић, и ако га о том није био питко подучио, опази, како по средњој Јевропи живи множтво славенских народа, самих, дође ли до часа, наравних савезника Русије. С тога одлучи, настојати свијема силама неби ли их како приближио свому царству.

Деветога Марта 1697., истога дана, када је имао Петар поћи на пут, оде на цареву заповијед бојар Глигорије Островски из Москве, да проучи стање и обичаје осталих славенских народа. Међу осталим стиже му палог, нека кренув понајпре у Праг, побиљежи ове што би видио и чуо у градовима и земљама, којима је имао путовати: „Упитајте — тако му се рекло — о владару сваке земље, којом прођете; питајте колико има у тој земљи великих градова, колико становника, и чим се они баве. Даље попитајте, да ли је народ, међу који дођете, вјешт боју по копну или по мору, те кому служе људи, способни оружју. Ваља вам такођер сазнати, којим славенским језиком говори народ и да ли га Рус може разумјети; питајте колика је земља и колико је у њој морнара. Затим пођите у Млетке, па настојте сазнати, служи ли што морнара који говоре славенским којим језиком у млетачкој морнарици, па кад вас о том упуте, разпитајте, је су ли склони ступити у службу руску.“

Уједно му паложише, нека, чим сва та питања проучи, дође у Амстердам к цару.

У Дражђанима прими цар Михајила Френцела, лужичкога Србина, а овај му у знак штовања посвети своја дјела.

На путу из Дражђана у Беч сврати се Петар у Праг. Ту га достојно дочека и поздрави ческо племство, а цар им на велику њихову радост оздрави руским словом. Кад је цар дошао у Беч и замолио, нека му подјеле племића, вјешта којему славенском језику, почасте том части грофа Отокара Черњина, подканцелара Ческе. — Г. 1792 ступи посредовањем рускога посланика у Цариград грофа Толстоја, Дубровчанин Сава Владиславић, морнар на гласу, у руску морнарицу. Владислав упозори цара, како би користно било по Русију, да се приближи Црној Гори, и свијема Србима и Бугарима; па и Далматинцима који говоре исти језик а скоро су и исте вјере.

Г. 1710, сјева Дубровчанин Игњат Градић оду на цара, а пјесник Павао Витезовић посвети му једну своју пјесму. Исте године пошаљу аустријски Срби посланство Петру и замоле га, да их узме под своју заштиту, и прими у руску војску што јим он и обећа. У исто доба букну и рат проти Турској. Петар одпреми Херцеговца, капетана Милорадовића и Подгоричанина Јукашевића црногорскому владици Данилу и брату му Луки Петровићу, нека их потакну, да скочив на оружје проти Турчину, бојак бију за крст часни и слободу златну. Народ одазове се највећим одушевљењем његову позиву, и узе се спремати на бој.

Цару, који се приправљао на рат, бијаше на уму, продријети у Турску, ђе би му се били имали придружити румунски господари, Бугари и Срби. Ни рат доврши се несретнимештанским уговором.

Најнеповољнији бијашеештански тај уговор по Црну Гору, која је била одселе извржена више него ли икада прије насртајем душмана. С тога и оду посланици Црногорски заклињати Русе, неби ли им притекли у помоћ. При концу г. 1714. одговори цар црногорскому посланику Максиму, нека Црногорци, који неби били вољни остати у својој домовини, дођу у Русију ђе ће их он или уврстити у војску или удјелити им земљишта, а црногорским калуђерима да је слободно, ступити у руске самостане. Течајем г. 1715 дође сам владика Данило главом у Русију, те доби ту 10.000 рубаља у име одштете, што су му Турци похарали и опусто-

27

шили земљу; а воће му падаре богатим даровима. Уједно утапаче, да ће сваке године полазити из Црне горе неколико свештеника на руске трошкове у Русију.

Но Петар није занемаривао ни западне Славене. Г. 1715. посла посланике у Ческу, нека прикупе ондје чету глумаца, да представљају по Русији глуме, разумљиве рускому народу. Сљедеће године стиже посланику руском код бечкога двора заповјед да настоји око тога, да се преведу на руски језик знаменитија дјела ческе литературе.

Сам Петар написа основу устројству академије, како ваља свакому појединoм академику подјелити два човјека Славена способна подучити Русе.

Сви му међутим напори не могаху жалибоже уродити жељеним родом, јер се већина славенских народа још није била пробудила из политичкога мртвила.

Питање славенско једно је од најпосљеднијех али и најважнијех питања, која су се течајем вјекова породила у Европи. Називали га славождери, како и колико им драго утопијом, варварством итд., оно је ипак много важније, него ли што људи обично мисле; јер узајамност славенска, основана на темељу племенске сродности, преотимље дан по дан све то више мах. Како да и буде другчије? Други народи газиру у Славенима племе слабих душевних дарова, непредно, које није у другу сврху на свијету, него да служи и робује осталим просвјећеним народима. Кад их свако презире, то непреостаје Славенима, него да се зближе један другому, неби ли сложним силама одољели онима који их не само мрзе већ пламте похленом подвргнути их својој власти, па их мало по мало уништити.

Да ће се једном збиља оживотворити узајамност славенска, о том нема сумње, и ту се ради једино о краћем или даљем времену. Темељ пак ударен јој је већ прије вјекова. "Corr. Slave"

ТУРЦИ У ЈЕВРОПИ.

ОД ГУСТАВА РАША.

II.

(Наставак.)

Балканско полуострво спада међу најбогатије и најплодније земље на свијету. Дивна клима и најљепша мора га запљускују. Врхови као долине веома су плодни. Минерална богатства су неизцрпљива, а минералнијех извора има мноштво од Термопила у Ливадији до знаменитијех херкулесовијех бања у Мехадији. Особито су тијем богати Арбанија, Босна, Македонија. Свуда близу мора налазе се слана језера. Па она драгоцјена вина. У цијелој Јевропи је чувено тенедоско и кипарско вино. Бјело самоско вино опомиње нас на француско љунелско, вино са горе отанске исто је као и шпањска вина, а смедеревско вино у Србији прекрасно је. Српска народна пјесма каже, да је смедеревска лоза од оне исте, коју је цар Пробо засадио на онијем златнијем бреговима. На балканском полуострву расте мирта, јавор, поморанча и воће најљепше. Само је палма ријетка у овој красној земљи и налази се тек мало око Атине. А свиу другијех јевропскијех воћака има изобилно. У Бугарској сам видио цијеле шуме од шљива и трешања. Највише има пшенице, просе, овса и жита. Један клип има до 300 зрна, а један клас пшенице по 15. Грчке маслине чудно су плодне. Годишње може једно дрво дати 25 до 30 фунта уља. Кад би Турци грчкоме духу и грчкој природи дали потпуну слободу, ово би дивдо острво за кратко вријеме претворило се у шуму од маслина. Дивља маслина расте тамо сама од себе по свијема бреговима.

Па шта су Турци учинили од те најбогатије и најплодније земље јевропске? Кратак је одговор: Поред тога богатства природнијех производа сваке врсте, поред изобиља у минералном богатству и изворима, поред тијех безкрајнијех шума са обилнијем плодом, ипак је у Турској четири пута већи увоз него извоз. Али како је могућно, сваки ће питати, да је већи увоз него извоз у једној тако богатој земљи па једној полуострву, која има најљепши положај на свијету између Јевропе, Азије и Африке, у једној земљи која је пуна природнијех лука? Разјасњење тога ваља тражити у индивидуалитету, у апатији, у тромости, у глупости, у домаћем животу, у религији мале мањине Турака, тога гњилога и лијењога скитачког народа, који заповједа на балканском полуострву.

Усљед отоманске безбрижности и лијености налазе се сви путеви на балканском полуострву у жалосном стању. Пјесак, дрва и све што вода напоси затворише све ријеке на све стране. Неби требало много труда, на да по свијема ријекама, што пресијецају полуострв, могу мали параброди пловити, и тијем да се учини свеза с морем. А данас ни обичне мале лађе не могу пловити по турскијем ријекама. И тако ће те данас наћи на њима само просте кајике, у које с опасношћу могу сједити једва троје четверо чељади. На регулисање ријека, или бар њекојијех, јоч није до сада „висока порта“ мислила. Балканско острво има мноштво природнијех лука. А с мало трошка могле би се учинити за поуздано склониште трговачкијем бродовима. Овако је човјек увијек у опасности при рђавом времену, кад хоће на примјер код Варне, на и код самога Цариграда, да се увезе у бров. У свијема турскијем лукама и људи и роба увозе и извозе се из бродова на малијем лађама. Па тако је и у самоме Цариграду, а то је најљепша и најпоузданија лука. Сви мали параброди, који одржавају свезу између појединијех страна турске пријестонице, њенијех предграђа и околине пристају код старога трошног моста, који веже Перу и Галату са Стамболом. Путници се морају на лествицама да пужају на тај мост. Често треба по по уре, док параброд пристане уз тај мост, који је једва њеколико стопа широк. А истоваривање траје обично дуже него сав пут. Више пута искаху страна трговачка друштва од турске владе, да у цариградској луци озидају пристаје, а турска влада одбијаше их увијек тијем, да ће она то сама урадити. По овога вијека тешко ће то порта предузети. Има више година, како је једно друштво предузело, да поред старога дрвеног моста подигне један гвоздени пут кроз Перу, Галату и Топану. И гвоздени је мост збиља започет, али прије годину дана и више опет батаљен. За што? То ми није нико у Цариграду знао казати. А пошто је мост батаљен, наравно да је и коњски гвоздени пут немогућан.

Па као што су ријеке, тако су исто и сви путови на балканском полуострву запуштени. Ако једини и најбољи инжинер на истоку, сунце, непресуши путове, онда су не пролазни. Мјестимице наћи ће те у унутрашњости калдрме, али то се опет брзо губи у корову, трави и блату. Али ни то нису путови, него стазе за поједине коњанике. Ђе се иде уз брдо, ту су начињене скале, као онај од Котора у Црној Гори, но ту је другчији и немогућан. (Па се опет Црна Гора стара, да начини на другој страни колски пут од мора унутра, као што већ и по свој унутрашњости гради удобне путове.) Но у Турској врло је мало добри путова, па их нема ни око саме пријестонице. Пут између Стамбола и предграђа Ејуба са свијем је налик ономе којијем сам ишао кроз африканску пустињу. На велико моје чудо наишао сам на два добра пута у околини Скадра. Један је од тијех путова начинио брат вицкраља мисирског Мустафа Фазил паше и то себе ради, да би могао на колима ићи на своје пољско добро. Други пут води од Скадра у Киоск султанов и ту се свршава. Сјетио сам се ту „Ве Bomba,“ који је такође у краљевини обе Сицилије један једини пут. То је пут који веже пријестолницу са њенијем пољскијем двором у Касерти. Султан Махмуд, отац садањега падише саградио је такође један пут од Шумле, познате дунавске тврђаве у Бугарској, до Стамбола. Но послије смрти његове тај је пут са свијем запуштен и сад се из Шумле у Стамбол само морем може ићи.

Гвоздени пут, који је једно инглеко друштво саградило кроз Бугарску, да састави Рушчук с Варном, Дунав с морем, још је и данас у рукама истога друштва, јер порта није хтјела да испуни према њему своје обвезе. Тешко је било каква надзора од стране турске владе при том грађењу. Румунска жељезница и овај пут са свијем су једнаки што се тиче сиромаштва и неваљалости кола и зграда у којијема кола и путници пристају. Види се чисто турски посао. Пруга близу Варне иде кроз једну мочвар. Инглешки подузимачи нијесу нашли да је потребно подигнути један насип и по њему спроводити пругу. И тако се иде више од једне уре кроз воду. Исто тако је и у Румунији. Започето је и грађење гвозденога пута, који ће везати Цариград с Биоградом и Пештом и већ је пруга од двије уре готова. А кад ће се и хоће ли се кадгод цијела свршити, то ми не умједе, нико казати у Цариграду. У опште се сумња.

Код таквога стања путова и ријека наравно да је већи саобраћај у Турској не могућан. Нека је земља још толико богата, и нека још толико производи ипак је извоз немогућан. Свака провинција троши скоро сама свој производ. Хране иструне и покваре се, јер се не може потрошити. А трошкови око извоза надвисили би цијену хране, кад би се извозила данашњијем путовима. Турска влада би лако исплатила државне дугове, када би се могла користити природним богатствима земље. А то је немогућно без угодне комуникације, без добријех путова и лука. Да се користи минералним благом својијем на то и не мисли турска влада. И у томе погледу чињене су влади турској понуде од страних друштва, но она је и то одбила. Па ни обрађивања богате земље сће да се прихвати турска љеност. На трговину и не мисли Турчин. Грци, Јермени, Инглези, Французи, Њемци и

ПОДЛИСТАК.

ЛИЈЕЧЕЊЕ У МОНТ-ДОРУ.

(Свршетак.)

— Како је тужна! помисли Маргерита, хтјевши да је избјегне.

Млада Инглескиња застаде и пружи јој руку.

— Ох! Колико сам вам дужна, рече јој. Љутите ли се на ме? Не могу да се утјешим, што сам била узрок неорећног случаја, који се деси вашем пријатељу... Тако ми је тешко... Да му што буде, ни мој отац, ни ја не би се могли утјешити. И младој ђевојци наводнише се очи.

— Како га љуби! помисли Маргерита. — Али, настави гласно, увјерена сам, да је ваша симпатија велика накнада његовој патњи...

— Ох! вјерујте ми, настави ватрено лијепа Инглескиња, да је то од свег срца... а тако исто и мој отац, о како смо му наклоњени, благодарни! Како је лијепо положити живот на коцку за свог ближњег! Да вам је било виђети његову смјелост...

— Хитам да нађем оца, рече Маргерита, хтјевши да прекине разговор. И, доиста бјеше јој врло тешко.

Ђевојка јој пружи руку, али она је поздрави, учинивши се да не виде овај знак пријатељства.

Она сиђе низ степенице, наспрам којије бјеше соба Лудвикова. Врата стајаху одшкринута.

Једнијем махом, који бјеше бржи од њене мисли, она их отвори са свијем. Тек што је ово учињела, покаје се. Она застаде на прагу, као поплашена тица, која се далеко упусти, па се послије боји да је не ухвате.

Лудвик изгледаше као да спава. На столу, поред њега стајаше шоља с њекијем пићем.

— Уђи, рече г. Мађар.

Она приђе лаганијем и тихим кораком, к његовој наслоњачи. Шуштање њене свилене хаљине пробуди га.

Зрачак радости засија му на лицу; она се насмјеши и пружајући му шољу с напитком:

— Како сте, господине Лудвиче, запита га страшљиво.

— Ох! боље! добро! излијечен сам, повика младић у заносу.

— Хвала Богу! рече Маргерита. Шоља се заниха у њеној руци, и она мораде да је поврати на сто.

— Драга ручице! протепа Лудвик молећим гласом. Без сумње, његов поглед доврши ову мисао, јер ђевојка, са свијем близу њега, одговори му тихо:

— Узмите је, ако је љубите!

— Једва! повика пуковник громовитијем гласом; нећу се узтезати да дам мој благослов!

Те исте јесени вјенчаше се. Мис Хасхин, која се мало послије Маргерите удаде — она је пошла за једнијем младијем Американцем, с којим је била обручена од ђетинства — не имаде ватреније пријатељице од госпође Барлов, с којом стоји у присном одношењу.

Да ли се Маргерита каје! Погледајте сну младу жену, у црној орлеанској хаљини. Ено је ђе брижљиво слаже хартије, на писаћем столу њеног мужа.

Је ли то Маргерита?

Јесте; али још нијесте све виђели! Ено је, ђе устаде, припаса бијелу прегачу: ваља јој ићи у кухињу, да надгледа обед; — а за тијем у кокошарник да донесе јаја. Маргерита се разумије у свима домаћијем пословима.

Бугари и Срби, то су, који на балканском полуострву трговину у рукама имају. Свезу Босфора са Варном, Одесом и Галацом, лукама црнога мора, одржавају руски бродови и тријешћанско парабродско друштво; свезу са Италијом, Француском, Инглеском и Њемачком лођови, и инглешки, француски и италијански парабродн. Турско трговачко бродовље сачињавају њеколики нечисти, рђави бродови, на којијема не бих желио возити се. Од њих су много бољи парабродн мисирски, који броде од Стамбола до Александрије и пристају у луке мале Азије. Странци су оставили Турцима само незнатне занате. У културно-хисториском развитку балканскога полуострва учествују Турци само као ситне занатлије и као чиновнице државне макине, која је тако неваљала и изргана, да јој у Јевропи нема равне. Ако ђегођ и ради земљу, он је ради тако и с таквијем справама, као што је тешко рађено и прије двије хиљаде година за вријеме јеврејскијех патријараха. Кад је такав турски народ, кад је таква турска влада, кад су тако запуштени сви интереси земаљски, онда се разумије, да поред угодне климе и богаства земље на полуострву, мора увоз четири пута већи бити него извоз. Осиромашење народа и ужасни државни дуг турски са свијем су природне пошљедице те жалосне појаве. Ја ћу сада најприје говорити о турској државној макини. Такве нема у Јевропи.

ИЗ НАШИЈЕХ И СТРАНИЈЕХ НОВИНА.

„Обзор“ позива „у народно коло!“ овим ријечима:

„Тандем аликвандо сабор је урочен, избори пред врати! Куцнуо је дакле одсудни час, у ком се свакому одлучити ваља, куда ће на коју ли страну.

Узмемо ли, о чем се данас ради, избор неможе бити ни тежак ни сумњив.

Неради се сада више о борби двију политичких странака у земљи, наиме: тако званој „унионистичкој“ и „народној“, и која од ових да одржи мегдан. Та сви честитији унионисте већ су што јавно што тајно у народни табор прешли па и сам „барјактар“ гроф Пејачевић бацио је недавно до онда чврсто држану гаставу расуте мађарске странке.

Борба, која нам данас код избора као и у сабору предстоји, тиче се — неварајмо се о том ни најмање, — с једне стране Хрватске, с друге стране саме Угарске.

Хрватска оличена у народној странци иде за тим, да незгодно и недотупавно утаначену свезу с Угарском тако удеси, доћера и преустроји, како би она у добро схваћеном интересу оба савезника, не само о Угарску већ и по савезу јој Хрватску користна и спасоносна била.

Угарска оличена данас у погрешној политици грофа Лањаја иде за тим, да постредством њеколицине деспаратних карактера у земљи, у силу бога и па даље уздржи ово несносно стање самовољства и неограничено господовање, или — да се правим изразом послужимо, — своје вазалство над Хрватском.

Нек суди и просуди сватко, (буд Мађар или Хрват) тко кога на тај несмислени раздор и борбу изазива и на чијој је страни правда и поштење.

Да бити може и да имаде хрватских синова, који у таквој борби ничим неоправданој и злокобној политики мађарске владе на проти властитој домовини, па било то под какову му драго цјену, толи лијепо подражавају, доста је жалостан појав; но ми га овдје биљежимо само зато, нека сваки знаде, да ће борба бити жестока, јер за леђи ове „шаке људи“ нестоји више никакова политичка странка, које данас — осим ове једне, неима; но гроф Лањај са цијелим апаратом угарске владе, да по што по то брани али необрани стање цијелим народом осуђено.

Најновије измишљотине о гадном сумњичењу наших народних људи и њихових тежња показују нам довољно, да нашим противницима у Пешти и њиховој служинчади у Загребу ни једно средстро није доста подло, за опрнити ствар народну и отешчати побједу њезину.

Зата све што је свијестнога у народу, нека хити у „народно коло“ у табор „народне странке“, побједа ће бити сјајна па и славна, јер ће бити побједа чисте и праве свијести народа хрватскога.

Одпое наш неиде против поштеном и по обе стране користном савезу с Угарском. Сви смо у том смислу унирнисто, само што смо и што хоћемо ми да будемо хрватски а не мађарски унионисте, како су то до сада наши „мађарони“ били; што хоћемо да постојећу државоправну свезу према потреби и праву наше земље и народа разширимо, изправимо, учврстимо и тада јој корјен у народу ухватимо, и као народну светињу чувамо и бранимо, а не да попут наших мађарона ил. досадањих „мађарских униониста“ на сваки миг из Пеште и оно мало што тобож имамо, буд хотимице или из незнања крњимо и напуштамо; што хоћемо да оно, што нам с Угарском има бити „заједничко“ буде у истини заједничко, буду у сваком обзиру осигурани; а да оно што је и што има бити „наше“ буде у истину искључиво наше т. ј. да се о нас не у Пешти него у Загребу преко нас саме самосвојно располаже, једном ријечи: што ми хоћемо, да будемо код своје куће слободни Хрвати не пак хрватски Мађари, како је то до сада, а како би и од сада било, ако би се ово данашње стање и на даље у земљи уздржало; зато и опет: сложно сви у народно коло, побједа је сигурна и биће славна!“

ДОПИСИ.

В. — У ДУБРОВНИКУ, 3. Априла. — Ако се не варам, ово је први допис што „Црногорац“ прима одавлен. Али ипак не можете се тому чудити из више узрока; прво што на нашу жалост мали је број онијех што познавају ћирилицу; а друго, што су Дубровчани познати ради свога индеферентизма за свашто, а особито за политику. Са свијем тијем, у ово задње вријеме почео се и овђе когод мицати, и том мицању можемо захвалити да се је по нешто свијест народна пробудила, и да је стара заборављена Атена штогод напредовала. Један доказ тог малог напретка, особито у политичном смислу, нек буде опће узрујање и незадовољство показано и овђе према далматинским заступницима у Бечу, ради познатог њиховог гласовања у рајхсрату. Што су инострани листови о њима изрекли, то није било доста; овђе је сваг желио да би наш какав лист изрекао своју, те да би и Дубровчане пред туђим свијетом оправдао. Него, по жалости, једини наш лист који је од 10 година овђе познат, тако звани „Народни лист“ из Задра, не само што нас задовољио није ,већ он **једини** од свих славенских листова, усудио се је узети обрану њихову, обрану пак, која их је више осудила, него оправдала. По срећи браћа Бокези, који до мало времена — како чујем — неће дати да се помоли преко криве пунте тако звани „Народни лист“, обратише се свом правом органу честитом „Црногорцу“ за да докажу свијету, а особито браћи Чесима, да немају ништа узајмног са далматинским дели-заступницима, предлагајући у исто доба један митинг.

Том згодом „Црногорац“ прокрчио је овђе себи пут, и сваг, буди влах, лацманин, или чифут, — не изузимајући ни ону прегрш аутономаша — сваки га драговољно чита, или га слуша читати. Задња три броја пак (10, 11, 12) ишли су од рука до рука, и сретан је био онај који би га знао читати сакупљенима око себе; нарпаче допис из Луштице свакоме се допадну о, и да вам истину речем, многи су овђе познавали Луштицу само ради доброг дрвета, ког је оно поморско друштво једном слало онамо узети за своје бродове, и ради ваљаних поморацa, — али сада **су** нас увјерили да је оно и гњездо паметних људи, и вриједни родољуба.

Ето сада разумите ону плинту „Народнога листа“ што јауче да није још „Црногорац“ умукао о нашим заступницима, и пјевајући што је језуитски лист „Фатерланд“ умукнуо, кори „Црногорца“ поштеном душом његова властника! То је стара игра, зарђано оружје, које мислим да му неће више помоћи, већ да ће „Црногорац“ вијеран свом програму остати, као и до данас, и храбро, витешки, истијем путем, интересе све његове браће заступати, и њихова права бранити. Тијем ће наравно одржати и увећати љубав народну према себи. Сувише том приликом многи ће принуђени бити с ћирилицом упознати се. Прихватићу ову згоду да прекорим оне наше **народњаке**, који се туже да им је трудно ћирилицу разумјети, за да се угледају у госпоју овђешњег њемачког консула, која родом Њемкиња, овђе дошла назад три, четири године и српски ни проговорити није умјела, а сада она чита и разуми је „Црногорца“ као и ми!

Сада даклен кад је „Црногорац“ овђе свакоме омилио, очекивамо час прије прочитат позив браће Бокеља на предложени митинг, и увјерени да неће оправити као и њеки Дубровчани који су Будману викали: „распни јего,“ а кад је исти овђе дошао, они му се до плима поклонише, руку му пружише, и упиташе га за његово јуначко здравље.

Г. С ПУТА, 28. Марта. — — — — —.*) У Котору се бавих два дана. Ту се познадох изближе са њекијема из овога мјеста. Разговарах се с њима о свачему и том приликом разабрах на моју жалост, да међу њима, Србима, има доста зла, а то највише због њихове несложе и њиховог партисања, те се брат са братом, пријатељ с пријатељем ненавиди и мрзи, без да знају један другоме темељна узрока казати. Ово не само што је Србину жалосно чути, него се још трећи користи братском несложом, па је још више злобно и потајно потпаљује. И тако мјесто да у овоме маленом граду сви као једна фамиља у љубави и слози живе они на против тјерају један против другоме мржњу, а то опет коме је на штету него њима, нити се могу надати бољој будућности, док овако у завидљивости и непријатељству живе. И премда сам мојим познаницима говорио и од срца препоручивао, да сложно настоје међусобну завист и мржњу у љубав преобратити, ипак ћу напоменути овдје оне красне ријечи нашега славног Милетића: да нам је најпотребније живјети у искреној љубави, јер ће је искрена љубав туђ је и слога, а ће је слога, туђ је и снага, а у снази је сва наша будућност. Дакле љубав је највише потребна, а то се да лако стећи, само треба одбацити неискреност, славољубље и гордељивост.

Познаници ми говораху, да је овој несложи много криво и њихово свештенство својим ра-

*) Почетак овога дописа изостављамо, јер је о стварима, о којима нам пошт. пријатељ пише, већ било говора у овоме листу. Што ово даље саопштавамо, надамо се, да браћа Которани не само неће замјерити, него да ће искрено примити ове братске ријечи. Мисмо увјерени, да их је наш родољубиви дописник у најбољој намјери написао, наиме, да се на мјесто данашње растројености, која је шкодљива и мјеснијем и народнијем интересима, повратити и учврсти братска међусобна љубав и слога. Дај Боже! М.

Час се приближује, сад ће „он“ доћи. Очи јој се блистају. Она се маша огледала: Да ли је данас очешљана по његовој вољи? Тек што није дошао! Је ли све спремно?

У ходнику се чују корацн. врата се отворише.

— Мој Лудвиче! — Драга женице!

А дебели пуковников глас, зове задоцњеле за стол.

У вече, при јаснoј ватри, која пламућа на огњишту, пуковник дријема у својој великој наслоњачи, а ловачки пас Лов прислоњо му главу на кољено; за столом, освијетљенијем једном лампом сједи Маргерита.

Она довршује једну малу капицу, па је све окреће на својој песници.

Лудвик сједи према њој, па држећи новине у руци, нежно је гледа.

— То ће бити одвећ мало, рече најпослије.

За тијем узе малу платнену капицу и обоје је поздрављаху љубкијем осмјесима, као да је већ на драгој очекиваној главици. Пуковник се пробуди, ловачки пас протрља њушку о његову руку; на пољу бјеше тихо. О чему ли сањаше Лед?

— Биће момак, па ћемо га поставити капетапом.

— Не, настави г. Барлон — капетан мора да се туче. Ја хоћу неко звање, гђе се живи сто година.

Треба ли да вам кажем, да је Маргерита напустила све њене сујетне тежње?

Она се дичи што је проста, добра жена и срећна мати.

Касније младе ђевојачке главице, заузеће мјесто за домаћијем столом; али непитајте их да ли воле бал, да ли иду на италијанске представе, ни који је најновији роман?...

Оне ништа, од свега тога, незнају; али њихове мале вриједне ручице, сваки дан ће бити благосиљане, док и по њих не дођу ваљани момци, као што је био њихов отац.

Госпођа Барлон живи једнако у М... Она је богата са њено четверо ђеце, и дванајест хиљада Франака плате њеног мужа. Слуге помињу њену кућу, као најсрећнију, у свој вароши.

Превела
М. С.

дом и понашањем у и изван дужности, премда дужност свештеничка није само црквена, него увијек и на сваколике мјесту утврђивати љубав и слогу и упапређивати братску узајамност у животу и раду, а тијем уједно и искорењивати све мане, које постоје у друштву. Упљед тога говораху ми, да би велико добро учинио њихов рођењем епископ г. Петрановић да час пре, и као архимандрит, дође, администрацију своје будуће дјецезе предузети, јер би тадер сваки пред те се односина цркву и вјеру припречио, и као што се у њега падају, лијепи ред поставио па и браћу у чистој љубави помирио. — Казаше ми, како је већ био намјеран још подавно исти г. Петрановић овамо доћи као амиинистратор но да су се томе њеби противили, а то једино јер би им мило било да недође другчије, већ као посвећени епископ, са митром на главу и са штаком у руци — њеко сјајније парадирање. Ма ако ови желе имати владику само за парадирање, а не за бољи ред и напредак цркве и општине, тад је излишан. Најбоље и најљепше је кад има у цркви и ван цркве реда и љубави. И ако желе да им недође пре но што би га за владику посветили, тад треба још да мјесеца, ако не и година очекују, јер као што дан данашњи теку ствари под нама непријатељској влади мађарској, доцкан ће се тамо српски митрополит и поставити; а док се овај прије непостави, неће се моћи посветитити ни наш владика. У најзадње рекоше ми, да би био овде и као архимандрит, опет би било много љепше и боље.

Као што то већ горе напомепух, баш са жалошћу сам од ових познаника разумио за овај, и још за њеке друге переде, и жао ми је што сам овом приликом мог долазка у Боку, нашао те немиле појаве — у толико немилије што су у Боки, јуначкој и дичној у српскоме и страноме свијету. Но надати се, да ће се између њих кукоља прочистити, и да ће у будуће у вишој слоги и љубави живјети, и о народној користи радити. Радосно сам пак разумио да се у Котору установило друштво „Јединства“ које се доста труди и лијепо напредује. Бог нек поживи све врле Србе који вјерно и искрено за напредак раде.

ПОДГОРИЦА, 28. Марта. — Да вам опет јавим за један догађај турске разузданости.

Данас је дошао у Подгорицу слуга војводе Марка Миљанова, поимену Петар. Довео је коња војводе Марка, и дошао је ради другијех потреба.

Ушав у Подгорицу са оружјем нападну га заптије, да му узму оружје, а непоискаше му га лијепијем начином. Петар зачуђен и изненађен стане се бранити, јер зна да није ником крив. Кад виђе да га Турци неће да оставе на миру, он извади и нож. На то прискоче и други Турци, на немилостиво истуку Петра. А како и неће кад је скочило 100 и више Турака на момче. А док се толики неискупише он се јуначки бранио. Па пошто су га тако истукли поведу га на чардак. да му опет суде. Но наш забит, добри Али-бој Лекић окриви Петра, што није дошао најпре к њему. Али како је могућно то, кад су га заптије одмах напале. И на пошљедку види се ето по томе колика је сигурност у Турака, кад човјек не може без заптије да прође на миру кроз варош.

Вратив се сирома Петар кући к војводи сретне на путу три Турчина, и хтједе да се на њима освети, и он би то учинио, да га није задржао један пријатељ. И тако се ето из ништа могло велико зло изродити, а све због несносне турске разузданости.

М. САН ФРАНЦЕСКО, 20. Марта. — Талијанци су 13. о. м. држали збор или митинг поради умршег патриоте њиховог, Мацинија. Збор је закључио, да му учине свечани погребни спровод кроз ову варош, али да се причека још мјесец дана, док слику његову израде и остале монументе за спровод спреме. На збору је било мноштво људи. Тако Италијани славе свога великог борца за слободу и јединство отачбине и у овоме далеком свијету!

На истоме збору договарало се још и о овоме предлогу: да се потпомаже слободна штампа, т. ј. републиканска у Јевропи и да се ради тога организира и стално друштво. Предлог је тај примљен једнодушно.

Други пут писаћу вам више и о другијем стварима и новостима одавде.

ЗАДАРСКОМ „НАРОДНОМ ЛИСТУ.“

Опет нас изазва „Нар. лист“ са њеколико редака у своме бр. 25. Криви нас што смо ми и данас још израз увријеђеногa народног осјећања према његовијем заступницима у Бечу, а нећемо да пристанемо уз његово усамљено мишљење о умјесности поступка далматинскијех посланика. То и начин, којијем су написани они ретци у „Нар. лист“ побуђују нас да запитамо „народни лист“: Држи ли он да је „Црногорац“ мање пријатељ интересима нашега народа у Далмацији, него он? Ако држи нека то отворено каже, па ћемо се онда моћи друкчије разговарати. А ако је увјерен, да је нама, „ако није могућно више“, а оно колико и њему, стало до сретније будућности Далмације, онда ми ево одма и јавно кажемо: Ни „Нар. лист“ па и пиједан други. ма како одавно да се „опаметио“ и ма да је од увијек „поштен“ био, не чини ни „паметно“ ни „поштено“, кад се толико заборавља, да нама смије и може пребацити, да нам је „жао, што је аутономашко гласило прву хајку отворило, те би ми сада добровољно другу.“

То је и ружно и несмислено и неумјесно. Јер сравњивати наше тежње са тежњама онога гласила, па на истоме мјесту давати нам опет сведочанство о нашој доброј намјери, као што се то чини у реченом броју „Народ. листа“,— то не може разумјети ни „најпоштенији“ ни „најпаметнији.“ Осим ако је то „Нар. лист“ за то учинио, да тијем заглади своје предходне грубе ријечи.

То „аутономашко гласило“, које „Народ. лист“ спомиње, нити добијамо, нити разбирасмо шта оно пише, и то ни прије, ни од дана, када је „Црногорац“ почео излазити. А ако је оно прво отворило хајку на далм. посланике, и ако их и данас још напада, нити смо ми криви, нити му ми можемо запушити уста. Ако би то могућно било, „Нар. лист“ му је много ближи. А „Нар. лист“ сигурно зна, да то „аутономашко гласило“, које хоће да се данас у овој ствари покаже народније и од „Нар. листа“, да су сасвијем друге побуде, због којијех оно напада далм. посланике, а друге да су, због којијех „Црногорац“ њих осуђује. Ако то незна или неће да зна, ми смо ипак са свијем спокојни, што смо увјерени, да у народу нема ни једнога свијесног човјека, који би и помислио, да смо се ми удружили са онијем „гласилом.“

Што је најглавније све оне дописе и сам чланак „Глас из Боке“, добилисмо ми од самијех бирача далматинскијех заступника у Бечу, и то све од осведоченијех родољуба, којијема ни „Нар. лист“ неможе одрећи своје поштовање. Дакле што је изишло у „Црногорцу“ о дјелу далматинскијех посланика, оно је глас самога народа. И тај глас народни још је више укријепио и наше убјеђење да су далм. посланици доиста грдно погријешили, и ми смо дали томе убјеђењу слободно и отворено израза.

Незахваљујемо дакле „Нар. листу“, што нам се показује добар, те нас хоће тобоже да извини пред народом (!), као да ми због удаљености (!) нијесмо о ствари добро извјештени. Обавјештенисмо ми врло добро и ми понављамо, да је оно и данас увјерење наше. И ми остајемо при њему све дотле, док заступници не положе јавно рачун о своме раду, а и за увијек, ако их ни то не узмогне оправдати.

Хрватски родоуби, који су преговарали са грофом Лоњајем били су баш од непријатеља много жешће и то баш нападани и сумњичени са опасном намјером, да поколебају вјеру народну у њих. Па шта они радише? Истога часа исповједише се народу искрено и непријатељи бјеху утучени, а народ се још одушевљеније прикупи око својијех бораца. Но „Н. Л.“ као и заступници далм., не мисли да је нужно, да тијем начином умире народ, с правом узбуђени, него још напротив сумњичи он све оне, који су заједно с цијелим народом увјерени, да они посланици својијем поступком нијесу одговорили ни својој дужности ни захтјевима земље и народа свога, а да ништа и не говоримо с погледом на узајмност словенску.

И тако прекор „Н. листа,“ не само да се није нас ни дотакао, него је он њиме сам себи највише штодио. И за то „Н. лист“ не чини ни мало добро, што ћутањем и окривљивањем другијех брани кривицу далм. посланика, и што нападајући нас, апелира на „поштену душу“ нашега пријатеља г, Ј. Сундечића, јер му је исти већ један пут изјавио, да се „Н. лист“ нехвата за њега ради онога што у „Црногорцу“ излази. А овдје можемо „Н. лист“ увјерити, да ни „поштена душа“ Сундечићева ни мало неодобрава гласање далм. посланика.

Мјесто тијех шепртљарења био би „Н. л.“ боље учинио, да се није ни истицао као бранилац оне очевидне кривице, него да је учинио, што и сви други листови, којијема сада ласка да су „поштени“ и „паметни,“ или бар да је оставио нас на миру, јер нас неће никада моћи преставити народу нашем ни у једном крају као противника добра његова, па макар се он звао и „Најнароднији лист.“

Нама је доиста жао, што нас је „Н. лист“ изазвао на ово очитовање, али ово смо морали рећи, да неби поред његовог неправедного укора, заслужили и праведни народни укор за то, што ћутасмо.

Цетиње, 6. Априла 1872.

Уредник.

ЦЕТИЊЕ, 7. Априла. — Г. Будисављевић, полит. комесар у Котору, био је у прошли четвртак на Цетињу по налогу намјесника далматинског г. Родића и предао је Њ. Свијетлости кнезу Николи, као што смо у прошлом броју јавили, позив Њ. В. цара аустријског и свијетску изложбу бечку, а уједно и програм исте изложбе.

НОВОСТИ.

— Чеси раде из петнијех жила, да добију већину у своме сабору. Овом приликом показује се најјасније дивно пробуђена свијест народна. Само племство ческо преноси своје имање на сестре, мајке, жене и т. д. само да добију право гласа. Уставовјерци нуде се, да им купе имања и дају по 50,000 ф. више него што имање вриједи, али они их с презирањем одбијају. Митрополит прашки кнез Шварценберг наредио је свештеницима, да у цркви обавјештавају народ, због чега је био позван од владе на одговор. Такав народ мора побједити.

— Турска је јако узнемирена због тога, што Русија уређује Севастопољ и за то је ријешила, да и она утврди њеколика мјеста на малоазјској обали.

— Румунски листови јако нападају на Њемце и Жидове, јер су земљу као гусенице притисли.

— Угарски сабор распуштен је 2. о. м.

— У пријестолном говору, којијем је пруски сабор отворен, каже се, да су иностранi одношаји с Њемачком врло добри, и да то даје најсталнија јемства за мир.

— Ужасан земљотрес уништио је Антијакију. 1500 особа погинуло је.

— У погледу њемачко-италијанскога савеза интерпелирао је бивши државни подтајник Отвај у доњој кући енглезкога парламента, а Гладстон му је одговорио, да није Њ. Величанства влада добила о обстанку тога савеза никакове обавијести. Гласови о овом тобожњем савезу иду већ дуже времена по свима европским новинама, а има их, који још чврсто вјерују, да тај њемачко-италијански савез у истину постоји.

ОБЈАВА.

Сјутра дан по Ђурђеву-дну 24. Априла продава ће се јавном лицитацијом руј (шомак). Ко жели купити нека дође реченога дана на Цетиње у Сенат.

Цетиње, 5. Априла 1872.

В. Петар Филипов Вујовић,
Сенатор.

ЈАВНА ПОШТА.

В. у Дубровнику. — Очекујемо и примамо од вас све радо. Остало што споменусте у писму објаснићемо вам.

С. у Боки. — Радујемо се вашем родољубском осјећају. Не налазимо за вриједно онако жестоко ударати на „Нар. лист.“

М. Л. Н. у Брајило. — Нама није нико долазио да плати у ваше име. Лист ћемо вам и даље уредно шиљати.

Г. С. М. у С. Францеско. — Примилисмо ваша оба писма, једно са десет претплатника. Ваше родољубље јако нас одушевљава. Понуду с радошћу примамо, а послани допис у данашњем листу саопштавамо.

Уредник СИМО ПОПОВИЋ. Властник Ј. СУНДЕЧИЋ.